

פרשת כי-תצא תשל"ו

לא תראה את זמור ואזיקה או עזרו נפלים

בדרך... הקם תקים לבנו (כב, ד)

אמר כאן 'אחיק', ושם [בפרשת משפטים] 'אויבר' ו'שונאך', לאמור: "תעשה עימו כן, וזכור האחוה ותשכח השנאה" (הרמב"ן)

מלמדת אותנו התורה שהיכולת בידינו להחליף את השנאה באהבה ואחוה באמצעות העזרה לשני במאור פנים, כי 'אחרי הפעולות נמשכים הלבבות' (סו"ט).

* * *

מעשה זה התרחש לפני כ-21 שנה: הרב יוסף וליס שליט"א מנ"ל ערכים המתגורר ברעננה, הגיע בחופזה לחדר המיון שבבית חולים 'מאיר' שבכפר סבא עם בתו הקטנה שחשה ברע. הוא היה עסוק בתפילה לרפואת בתו, אך היה דבר מה שהצליח להסיח מעט את דעתו... זו היתה האחות ר. אחות מוסמכת בחדר המיון של בית החולים שהיתה חברה בעמותה נגד החזרה בתשובה. היא החלה לדבר, וניכר היה שמשוה עמוק מאד מעיק עליה. היא חשבה שאולי חזותו החרדית של העומד מולה די בה כדי לפרוק את תסכולה באזניו. תוך כדי הדברים היא מספרת בכאב, שיש לה בת יחידה שלפני זמן מה חזרה בתשובה והיא נמצאת במוסד תורני מסוים במרכז הארץ. ומלבד זאת שבתה ניתקה לפתע מכל עולמה ונטשה אותה לטובת עולם אחר, הרי שאותו מוסד בו גדלה בתה גם כפה עליה שלא תשוב לביתה אף לביקור, והם מחזיקים אותה שם - כביכול - לבת ערובה, והדבר הזה לא נתן לה מנוח יום וליל. "נתתי לה לספר ולהוציא את כל אשר על לבה" - משחזר כיום הרב וליס את הדברים במבט לאחור, "לא היה לי ספק בכוונת אותו מוסד בו שהתה הבת. הם ידעו כי האם לא השלימה עם חזרתה בתשובה של בתה, וחששו שמא תוכל לפגוע בהליך כולו למורת רוחה של הבת, ולכן הם נקטו בכללי הגנה שלא לאפשר לה ללכת לבית האם. החלטתי לבדוק את העניין לעומק, תוך שאני מבטיח לה לאותה אחות, שאני אעדכן אותה מיד בתום הברור". האחות שמעה את הדברים מהרב וליס, ולפתע שינתה את טון קולה התקיף. עד עתה היא צעקה, ואפילו חירפה במעט כל דבר שריח קדושה וחרדיות נדף ממנו ולא הסכימה להקשיב למילה אחת שיצאה מפי בר שיחה. אך עתה, הרגישה לפתע שהרב וליס מבין מעט לליבה.

ממשיך הרב וליס: "באמת 'צרתי' קשר עם אותו מוסד, פניתי בצורה מכובדת וביקשתי לשוחח עם ראשי המוסד. באותה פגישה אמרתי להם בלשון עדינה, שלדעתי הצורה בה הם מנהלים את הקשר בין אותה חוזרת בתשובה לאמה - היא לא ראויה, ונראה לי שגם במקרים כאלה, יש אפשרויות שונות וטובות יותר. ביקשתי שיתנו לאותה ילדה לשוב לבית הוריה, והם הסכימו בתנאי שאני אשוחח עם הבת ואדאג שלא תהיה לה ירידה רוחנית בלכתה לבית אמה. אכן, לבקשתם, שוחחתי עם הבת, וגם שוחחתי במקביל עם האם והסברתי לה מהם הדברים המסוימים שבהם היא חייבת להתחשב ולוותר בשל אורח החיים החדש של בתה. ובאמת, אמנם היו לא מעט ויתורים הדדיים, אך בעיקרי הדת וההלכה, הבנה האם את הגישה עליה דיברתי עמה, והסכימה להם. ואז הלבבות החלו להתקרב. ניהול הבית של אותה אחות שב למסלול. בהמשך נקבע סדר יום ברור, אימתי הבת שבה לביתה, ועל איזה דברים האם צריכה לוותר באותם זמנים, והבת במקביל המשיכה בתהליך החזרה בתשובה ללא כל הפרעה מצד אמה. מרגש היה לשמוע לאחר זמן מה את שיחת הטלפון מאותה אחות - אמה, שהודתה לי ואמרה בכל פה, שאינה יודעת כיצד להשיב לי על החסד הגדול שעשיתי עמה, ואם אצטרך פעם טובה אוכל לפנות אליה ותשמח לסייע בעדי בכל מה שאבקש. אמרתי לה, שבטוחני כי לרוב ההורים החברים באותה עמותה - הפעילה נגד מוסדות החזרה בתשובה, קיימת אותה בעיה. והצעתי את עצמי כמגשר גם לשאר חברי העמותה, להגיע לאותם פתרונות שהיא הגיעה אליהם לשביעות רצונה.

ואכן, בעקבות פעילותה של אותה אחות, שהיתה אחת הדמויות המרכזיות בעמותה, נוצר קשר ביני לבין רבים מבני הקבוצה. הסברתי להם בצורה מוחשית שניתן לפתור בעיות ולבנות אימון במעט הידברות. ובאותה הזדמנות ביקשתי מהם בקשה אישית, היות שבאותה תקופה הם הרבו לערוך הפגנות נגד החוזרים בתשובה ועשו רעש אף במדיה ובעיתונות, נתתי להם להבין שאם הם יהיו בשקט, אני אוכל לסייע להם להחזיר את הילדים הביתה ללא כל בעיה, והשארתי להם את פרטיי האישיים. ובאמת, כעבור תקופה קצרה, הצלחתי

לעזור במקרים רבים, ונוצר מעין 'שקט תעשייתי'. הנושא כולו נרגע ויורד מהכותרות, והפעילות של העמותה הסתיימה באותו זמן. ממשיך הרב וליס ומספר: "חמש שנים לאחר מכן אירע מקרה מצער במשפחתי. בני המתגורר בבני ברק גילה לפתע, כי לבנו בן השנתיים יש חום גבוה והוא מתחיל לפרס. האב נלחץ ממצב הילד שהתדרדר ללא כל סימן מוקדם, מה עוד שבאותה תקופה היתה מגיפה של דלקת קרום המוח באזור המרכז, ובני וכלתי חששו מאד שמא גם בנם לקה בדלקת, כי חומו נסק לגבהים והוא נראה נורא. בלי להתמהמה מיהר בני עמו לבית הרפואה 'מעייני הישועה' הממוקם לא הרחק מביתו, ופנה מיד למחלקת מיון ילדים בבהילות, שינסו לטפל בבנו המפרסס... האחות הראשית שנתקלה בו בדיוק עם היכנסו למרפאה, זיהתה מיד כי מצב הפעוט חמור למדי, וחששה כי קיימת סכנה ממשית לחייו. בו במקום היא הזמינה אמבולנס, ופקדה עליו למהר לבית החולים שניידר, כשבמקביל התקשרה מיידית לבית החולים להודיע להם על הילד שעומד להגיע אליהם ועל אופן הטיפול הדחוף הנצרך לו להצלת חייו, שיכול להינתן רק שם. לאחר מכן אמרו הרופאים, שהיה אך כפסע בינו לבין המוות ח"ו, ואודות לתושייתה של אותה אחות שהתקשרה והכינה אותם לכך, הם הגיבו במהירות למקרה הקשה והצליחו להצילו. תוך מספר ימים שב הילד לאיתנו והשתחרר לביתו בריא ושלם, בחסדי השי"ת.

האב שעמד נפעם יחד עם בני המשפחה, לגודל הנס שאירע לו עם בנו, החליט לערוך סעודת הודאה על כך. הם שכרו אולם קטן בעיר, והזמינו את כל בני המשפחה לחוג עמם ולהודות לבורא יתברך. למותר לציין, שהאב הזמין את אותה אחות ראשית במחלקה בבית הרפואה 'מעייני הישועה', ליטול חלק בסעודת הודיה זו. האחות שמחה לשמוע את סופו הטוב של הסיפור, והבטיחה את השתתפותה בסעודה.

"בסיימה של אותה שמחת הודאה" - מספר הרב וליס - "ביקשני בני שאגש למחיצת הנשים, להודות לאותה אחות מבית הרפואה, שאודות לתושייתה ולאומץ ליבה הגענו עד הלום. ניגשתי למחיצה וראיתי אשה צנועה מאד עומדת שם עם בתה. מיד כשנפגשנו שאלה אותי אם אני מזהה אותה. ניסית לחשוב, העליתי במחשבתי כל מיני כיוונים, אבל לא הצלחתי להיזכר..."

"אני ר. האחות מבית החולים מאיר בכפר סבא...". לא האמנתי למשמע אוזניי. "את? האמנם? איך הגעת לכאן... כיצד חזרת בתשובה..."

לא האמנתי שאותה אחות שכה דיברה בגנותם של 'שודדי הילדים' תהיה אי פעם חלק מאותו ציבור נבחר. התקשיתי להאמין למראה עיני, האחות נראתה ממש כרבנית במלא מובן המילה, ואף דיבורה הוכיח יותר מכל כי תוכה כברה, והיותה אשת חיל צדקנית ממש...

שאלתי אותה כיצד ומה אירע עמה עד שהגיעה לאן שהגיעה. היא סיפרה כי מאז אותו אירוע בו הבטחתי לה שאדאג להשבת הבת לביקורים בביתה, בתה אכן שבה לביתה והתיידדה עמה, הן למדו לחיות בסובלנות הדדית למרות שחיו באורח חיים שונה זו מזו. 'עם הזמן דיברנו יותר ויותר על הענין', סיפרה האחות לרב וליס, 'ולפתע החלו להיפתח מחיצות רבות בליבי, שחלקם נבעו מכל מיני השקפות שהחדירו לי בעבר, והמרחק בינם לבין המציאות רב הוא. כעבור תקופה קצרה החלטתי כי אני מצטרפת לבת, והודעתי לה כי 'באשר תלכי אלך'.... תוך פרק זמן קצר שבת בתשובה שלמה, ועברתי להתגורר בסמיכות לבתי, כאן בבני ברק. כשהגעתי לעיר התורה חיפשתי עבודה מקבילה לזו שבה עבדתי בכפר סבא, והתקבלתי כאחות בבית הרפואה 'מעייני הישועה'. התקדמתי בעבודתי עד שהפכתי לאחות ראשית בחדר מיון ילדים... וזה הביא אותי לפגוש את בןך מגיע עם בנו הקט. זיהיתי מיד את חומרת המצב, ופעלתי כפי שצרכה הייתי לפעול, כמי שיועצת היום יותר מכל מהי החשיבות של כל רגע של חיים'. כיום, נראית האחות ששבה בתשובה כאחת הנשים הצדקניות שעמלות על התקרבות לבורא, והיא מתענגת על נכדיה העולים אף הם באותה דרך, ברוח ישראל סבא. מרגש היה להיווכח ולראות, איך בדיוק כמו לפני שנים - כשעמל הרב וליס להשיב את אותה בת צדקנית לבית אמה, כך גלגלו משמים, לאחר שנים, שהאם תשוב בתשובה לחיק העולם החרדי ותיהפך לאשה צדקנית לכל דבר וענין, וזימנו אותה משמים כדי להשיב את נכדו של הרב וליס לחיים בגלותה אחרית ותושיה רבה...

מעשה זה מלמדנו, כי למילים יש ערך רב, וגלגל חוזר בעולם ומסתובב כפי [מתוך 'האמנתי ואדברה']

לא תשיך לאחזיק זנך כסף (כג כ)

נקרא הריבית 'נשך' מלשון: (קהלת י, יא) 'אם ישוך הנחש', להורות כי כשם שארס הנחש נכנס מן הנושך אל הנושך באבריו וגידיו, כן עונש האסור נכנס בממונו של מלווה בריבית (רבינו בחי)

ידועה ומפורסמת זהירותו הגדולה של ראש ישיבת מיר מרן הגאון רבי בנימין ביינוש פינקל זצ"ל בכל עניני כספים, אך את הסכנה החמורה ביותר האורבת לפתחו ראה באיסורי ריבית. מיליוני דולרים של כספי הישיבה עברו תחת ידו, ואיסור ריבית הפך להיות עבורו סכנה מוחשית ומאיימת. אמרו עליו שהיה נזהר מאבק דאבק של היתר ריבית...

מספר על כך חתנו הגאון רבי אהרן שרגא לופיאנסקי שליט"א: לאחד הספקים לישיבה נגנב פעם כל כספו ולא היה לו ממה להתקיים ולחיות. רבי ביינוש הרגיש שהישיבה חבה לו הכרת הטוב בעד השנים הרבות בהן שירת את הישיבה בנאמנות, והלווה לו סכום כסף כדי שיוכל להתחיל מחדש את עסקיו. כעבור זמן מה ביקר רבי ביינוש בבית מסחרו של האיש וביקש לקנות ממנו פריטים אחדים. מיד עם בואו קידם אותו האיש במאור פנים: "אה, אתן לך מחיר מצוין, רבי ביינוש", הצהיר המוכר בתור הכרת הטוב. רבי ביינוש החוויר מיד והתנצל שאינו צריך עכשיו במאומה. הוא לא היה מסוגל לחשוב על קבלת הנחה עבור ההלוואה שנתן! אחרי יומיים חזר לחנות. "אמור לי", פנה אל הסוחר, "איך העסקים בימים אלו?". "ב"ה בסדר", הוא השיב. - "ומי קנה פריטים אלו ואלו היום?". "... הסוחר נקב בשמו של הקונה. "ובאיזה מחיר מכרת?" שאל את הסוחר שלא חשד במאומה. כשענה, קבע רבי ביינוש והצהיר: "זה המחיר שתגבה גם ממני, לא אגורה אחת פחות!"

זהירותו המופלגת מאיסור ריבית היתה הסיבה להנהגתו המשוונה לכאורה, של הליכה יום יומית אל הבנק. היה זה באותה תקופה שהאינפלציה השתוללה, ועמדה בפניו בעיה מתמשכת: הישיבה הנפיקה צ'קים לספקים, שלא תמיד היו פודים אותם מיד. החזקת כספי הישיבה בבנק ליותר מכמה ימים משמעותה הפסד לישיבה בעקבות ההפרש בשער החליפין של המטבע שהשתנה במהירות מסחררת. מאידך גיסא, לאפשר מינוס בבנק פירושו תשלום ריבית - אפשרות גרועה בהרבה. הפתרון שמצא רבי ביינוש היה: לצעוד אל הבנק מדי יום ביומו, כדי להפקיד את הסכום הנדרש במדייק!

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים בדרךך

בצאתכם ממצרים (כד, ט)

המצווה לזכור את מעשה מרים היא כדי להשריש בלב עד כמה גדול עוון המספר לשון הרע.

* * *

הגאון רבי הלל זקס זצ"ל, מראשי ישיבת 'חברון' ונכדו של מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל, היה אומר בשם הסבא ה'חפץ חיים', שהנה רבינו יונה כותב בספרו 'שערי תשובה' שיש הרבה עצות כדי לזכות ביום הדין ואחת העצות הטובות היא להיות 'מעביר על מידותיו' וממילא מעבירין על כל פשעיו. ואמר על זה ה'חפץ חיים', שלכאורה יש עצה מופלאה מהכל: אדם שנזהר מלדבר לשון הרע ואינו מוכן לשמוע דבר רע על רעהו, הרי מדין 'מידה כנגד מידה' גם כאשר המקטרג רוצה לדבר בגנותו, ב"ד של מעלה לא מוכנים לשמוע זאת כלל... מה שאין כן בשאר העצות לזכות בדין כגון המעביר על מידותיו והדן לכף זכות וכדו' - בית דין של מעלה שומע את המקטרג, רק שמהפכים בזכותו.

אבל יש כאן דבר נוסף שכדאי לזכור כשבאים ליום הדין. מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל היה מאוד מהדר במצוות ומפקיד לצאת ידי חובת כל הדעות לכתחילה שבלכתחילה, כידוע. היה לו בעל תוקע ביום הדין, שהיה תוקע מצוין כדת וכדין, אבל היו אנשים שידעו לתקוע טוב יותר ממנו, ובצורה יותר מהודרת, ובכל זאת הרב מבריסק העדיף את הבעל תוקע הזה ולא הסכים להחליף אותו. שאלו אותו: "לילמדנו רבינו, מה ראית להסתפק בבעל תוקע זה למרות שיש טובים ממנו לכאורה, בזמן שבכל המצוות מהדר הרב אחרי הטוב ביותר?". השיב להם הרב מבריסק זצ"ל: "במצוות שופר יש הידור מיוחד - היות והתקיעה היא בפה - יש להדר שהתקיעה תצא מפה קדוש וטהור, פה שאינו מדבר לשון הרע, שאינו משקר, והבעל תוקע הזה יש לו את ההידור הזה שהוא מאוד מאוד נזהר בדיבור שלו". "ההידור הזה", אמר ה'בריסקער רב', "חשוב יותר מההידורים האחרים שאנחנו יכולים לקבל מבעלי התקיעה האחרים..."

לכן כשבאים ליום הדין אנחנו צריכים להשתדל שיהיה לנו פה קדוש, שהתפילות ובתקיעות של ראש השנה ועשרת ימי תשובה יבואו מפה נקי וטהור שאינו מדבר דיבורים אסורים. [מתוך 'לקראת שבת מלכתא-הגהר"י מישקובסקי שליט"א]

כי תועיב ה' אלקיך כל עשה אלה כל עשה

עלך (כה, טז)

באחד הימים הגיעה חבורת תלמידי חכמים מופלגים לבית מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ושטחו בפניו את שאלתם: במשך תקופה ארוכה למדו הללו בכולל פלוני כשהם מתקיימים מקצבה נמוכה שלא היה בה די בכדי לפרנס את משפחותיהם הענפות. לאחר תקופה, פנה אליהם ראש כולל אחר והציע להם לעבור ללמוד בבית מדרשו כשהוא מבטיח להם קצבה הגונה ומכובדת. האברכים, שנאנקו תחת עול פרנסת ביתם, ששו לבקשתו וסגרו את העניין. אולם לא חלף הזמן וראש הכולל הקודם בו למדו עד עתה שמע על העניין והקים קול זעקה: "הרי אתם בחירי ה'לומדים! אם תעזבו את הכולל רמת ה'לומדים בכולל כולו תרד פלאים והדבר הוי בגדר 'חב לאחריני'!". האברכים הבינו לליבו, אולם היות וידוע מאמר חז"ל 'אם אין קמח אין תורה', לא חזרו בהם מכוונתם. משנוכח ראש הכולל, כי האברכים עומדים על שלהם, חזר והפציר בהם שישובו ללמוד בבית מדרשו, כשהוא מתחייב בפניהם כי מכאן ולהבא יתן את שכרם כפי שעמיתו הבטיחם. האברכים באו במבוכה, מצד אחד הרי כבר הביעו את הסכמתם לעבור ללמוד בכולל השני, אך מאידך הלא מחויבים הם בהכרת הטוב כלפי ראש הכולל בו למדו עד עתה, ומה גם שלולי קש"י הפרנסה המעיבים כריחיים על צווארם היו נאותים מלכתחילה להמשיך וללמוד בבית מדרשו. לאחר שחכנו בדעתם ולא עלה בידם להכריע בעניין, פנו אל רבינו. בשומעו את דבריהם פנה אליהם כשהוא תמה: "היכן ה'הן צדק? האם מן היושר הוא להתחייב ולהפר את ההבטחה?!"

* * *

סיפר רבי אליהו דיסקין שליט"א: "לפני שנים רבות כיהנתי בקודש בהרבצת תורה לתלמידים בישיבה פלונית. לאחר תקופה הוצע לי לעבור למקום תורה אחר, דבר שעל פניו טוב היה בעבורי מכמה בחינות. היות והמעשה אירע בסמוך לתחילת הזמן, פניתי לראש הישיבה וביקשתי את רשותו לעזוב את תפקידי בישיבה. ראש הישיבה נעתר לבקשתי, כשהוא משיב כי אינו רוצה לעכב בעדי ורשאי אני לעשות כטוב בעיני, אך בטרם מעשה פניתי למרן, העליתי בפניו את המקרה ושאלתי כיצד עלי לנהוג. רבינו שמע את דברי והשיב על אתר כהאי לישנא: "ודאי שמן הדין מותר לך לעזוב, אבל זה לא יושר!" המילים יצאו מפיו בכזו אצילות ונעימות, עד שהרגשתי כי מילים אלו "זה לא יושר!" בנויות ויונקות מכל התורה כולה, בבלי, ירושלמי וד' חלקי שולחן ערוך. מאז ועד היום כאשר אני מתלבט בהנהגות שונות, הנוגעות לענייני 'בין אדם לחברו', עדיין מהדהדות באוזני מילותיו הטהורות של רבינו, "זה לא יושר!" ובלבי אני שוקל כיצד היה מרן מורה בעניין זה, והאם הנהגה זו אכן יכולה היתה להיקרא בפיו "יושר!"

היתה זו שיגרא דלישנא אצל רבינו, וכאשר היה נשאל על הנהגות שונות בענייני חושן משפט ו'בין אדם לחברו', מרגלא בפומיה להשיב: "מצד הדין אפשר להקל, אבל ה'חפץ חיים' לא היה נוהג כך!"

* * *

בבעלותו של רב פלוני הנמנה על מקורבי רבינו הגרי"ש"א, היתה דירה בת חדר וחצי אותה ביקש למכור לאחר שעמדה ריקה במשך שנים. חוקי המיסוי קובעים, כי תשלום מס השבח על דירה שאינה מיושבת גבוה באופן משמעותי מהמס המוטל על מכירת דירה מאוכלסת. כתוצאה מכך, כדי להימנע מתשלום מס שבח מוגדל, רבים היו נוהגים לשנות מן האמת ולהצהיר כי הדירה היתה מיושבת במשך התקופה שקדמה למכירה. עורכי הדין שטיפלו במכירה יעצו לאותו רב לנהוג כמנהג המדינה ולהצהיר כי הדירה היתה מאוכלסת, תוך כדי שהם משככים את חששותיו ומציינים, כי איש אינו עורך מעקב ואין כל סיכון בדבר. כהרגלו נועץ אותו רב במרן, שהורה לו לומר את האמת, כשהוא מחווה בידו קדימה, כאומר: "לך ישר!". הרב ציית לעצת מורו ורבו והשליש את המס המלא, חרף דעתם המקצועית של עורכי דינו, שסברו כי הוא מאבד את ממונו לשווא.

זמן מה לאחר המכירה פנה אליו אחד מעובדי מס רכוש ואמר לו בהתפעלות: "כבוד הרב! דע לך כי מלאכים שומרים עליך!". בעוד הרב תמה לפשר הצהרה הנרגשת, המשיך הלה בדבריו: "בדרך כלל אנחנו לא מבצעים כל מעקב אחר הדירות כדי לוודא האם הן מאוכלסות או לא, אולם במקרה שלך העניינים התנהלו באופן שונה. אחד העובדים במשרדנו נמנה על עדתו של הרב הראשי, נגדו נלחמת מלחמת חורמה בהוראת הרב אלישיב לאחר שביקש לכופף את ההלכה על פי רצון השלטונות. האיש, שגילה את הדירה שברשותך, ערך מעקב ממושך אחר מוני המים והחשמל, וכשגילה כי הדירה עומדת ריקה, חיבר את ידיו בהנאה והמתין בצפייה לרגע בו תמכור אותה וכמנהג הנהוג תמסור הצהרה כוזבת שהדירה מאוכלסת. בעיני רוחו כבר ראה הלה כיצד יפרסם את העניין בקול רעש גודל, ולאחר שתיקנס בקנס כספי כבד, דמותך תוקע ברבים כפורע חוק נוטל מצפון!". "כיצד ידעת להצהיר כי הדירה ריקה?" נפעם האיש, "מי הזהיר אותך מפני המלכודת הפרושה?". נרעש ונרגש עלה אותו רב אל בית מרן וסיפר את קורותיו, כשהוא מסיים בקריאת ההתפעלות: "אילו הרב'ה היה מנהיג עדה, היו טוענים כי הוא בעל רוח הקודש!". רבינו שמע את הדברים, ובעוד ידו מונפת בשנית היישר קדימה, הפטיר בקצרה: "הלא אמרתי לך שיש ללכת ישר!".

[מתוך הספר 'עמודי של עולם']